

Solidarnost

Za pravično Novo mesto.

Program za mandatno obdobje 2014 – 2018
Za župana in za občinski svet
Mestna občina Novo mesto

Novo mesto, september – oktober 2014
Solidarnost Novo mesto

Zahvaljujem se vsem, ki so sodelovali pri pisanju programa, tako članom kot nečlanom stranke, simpatizerjem, podpornikom in predstavnikom civilne družbe in strokovne javnosti.

Zavezujemo se, da bomo ideje vpeljali v lokalni politični prostor.

*Uroš Lubej, kandidat za župana
in nosilec liste za občinski svet*

VSEBINA

A. Analiza stanja

B. Naša vizija

C. Program po področjih

CI. Ukrepi za boljše življenjsko in poslovno okolje, transparentnost, boj proti korupciji ter vključevanje občank in občanov ter strokovne in zainteresirane javnost v procese odločanja

CII. Urejanje prostora, dvigovanja kvalitete življenja prebivalk in prebivalcev, spodbujanja stimulativnega gospodarskega okolja in usmeritev mestne občine v sodobno, gospodarsko, kulturno in turistično regionalno središče

CIII. Predšolska vzgoja, šport, kultura, nevladne organizacije, humano okolje do ljudi in do živali

CIII.1 Šport

CIII.2 Predšolska vzgoja

CIII.3 Ukrepi na področju kulturnih, športnih, humanitarnih, prostovoljskih in drugih nevladnih zavodov, društev in organizacij

CIII.4 Skrb za mesto, prijazno prebivalcem in humano do živali

D. Vključi se in sodeluj z idejami

A. ANALIZA STANJA

Mestna občina Novo mesto je od osamosvojitve naprej v primežu škodljivih političnih omrežij. Vodstva občine niso sledila skupnim interesom vseh občank in občanov, ampak so delovala za koristi posameznikov in ozkih interesnih skupin. V to delovanje so bila v preteklih mandatih vpletene lokalne izpostave političnih strank in nestranskarske skupine, ne glede na barvo. Maske so bile različne, a za vsemi se je skrivalo politično delovanje, močno podvrženo politični korupciji, klientelizmu in nepotizmu.

Mestno občino Novo mesto vodijo brez strategije in brez vizije. Namesto da bi Novo mesto in novomeško podeželje izkoristilo svoje človeške, gospodarske, kulturne in naravne potenciale, smo bili priča številnim propadlim investicijam, napol začetim projektom, sumljivim poslom. Samo v zadnjem mandatu smo bili deležni propadlega projekta gradnje dvorane Portoval, obljubljene in nerealizirane vzhodne tribune atletskega stadiona, napovedane in neuresničene obnove mestne tržnice in nerazumno visokih najemnin za delovanje občinskih javnih zavodov. Pri vseh teh poslih služijo samo posamezniki. Nam, občankam in občanom, pa ostaja prazna občinska blagajna, propadajoče mestno jedro, pomanjkljiva športna in rekreativna infrastruktura ter vrtci in šole, ki čakajo na prepotrebno obnovo.

Mestno občino Novo mesto zaznamuje tudi desetletje politične korupcije, klientelizma in nepotizma na področju kadrovanja. Najodgovornejše funkcije so bile nedostopne tistim, ki z obstoječimi oblastmi in političnimi skupinami niso bili bodisi v političnih bodisi v sorodstvenih povezavah. Namesto da bi priložnost dobili strokovnjaki, so bili občina, njeni zavodi ter podjetja v občinski lasti plen novomeške hobotnice. Kadroviski potencial novomeške občine je bil tako v dobršni meri neizkoriščen. Seveda je zaradi tega trpel tudi napredek dolenjske metropole in podeželja.

Odločitve v Mestni občini Novo mesto so bili pogostokrat sprejete v ozkih političnih krogih brez sodelovanja z javnostjo in pogostokrat kljub nasprotovanju občank in občanov. Vključenost krajanov v procese odločanja ni bila zadostna. Demokracija se je zgodila enkrat na štiri leta, na podlagi skromnih medijskih poročanj in brez informacij o tem, kako občinska oblast v resnici deluje.

B. NAŠA VIZIJA

Novomeška občina potrebuje temeljite spremembe. Potrebuje občinsko strukturo, ki bo predstavljala skupne interese občank in občanov. Občinska politika naj začne delovati pošteno, pravično in v korist vseh nas, občank in občanov. Občinska politika se mora otresti vplivov ozkih interesnih skupin in se vrniti ljudem. Občina smo občanke in občani Novega mesta in podeželja.

Vpeljali bomo več nadzora nad delovanjem župana, občinske uprave, javnih zavodov in podjetij v občinski lasti. Delovanje občinske sfere mora postati popolnoma transparentno. Potrebujemo temeljit obračun s politično korupcijo, klientelizmom in nepotizmom. Zagotoviti je potrebno, da bodo na najodgovornejše strokovne položaje prihajali strokovnjaki in ne politično lojalni kadri. Razčistili bomo afeze iz preteklosti in naredili temeljito revizijo političnega kadrovanja v zadnjih mandatih. Skupaj s civilno javnostjo, skupaj z občankami in občani bomo sodelovali pri oblikovanju dolgoročne vizije in strategije Mestne občine Novo mesto.

Zavzemamo se:

1. Več soodločanja ljudi pri upravljanju občine.
2. Strokovnost pri upravljanju z občino, javnimi zavodi in javnimi podjetji.
3. Ukrepanje proti politični korupciji, klientelizmu in nepotizmu in za popolno transparentnost poslovanja.
4. Oblikovanje vizije in strategije, ki bo iz Novega mesta in podeželja naredila občino, ki bo gospodarsko, kulturno, turistično središče ter občino, usmerjeno v trajnostni razvoj in samooskrbo.

C. PROGRAM

I. UKREPI ZA BOLJŠE ŽIVLJENJSKO IN POSLOVNO OKOLJE, TRANSPARENTNOST, BOJ PROTI KORUPCIJI TER VKLJUČEVANJE OBČANK IN OBČANOV TER STROKOVNE IN ZAINTERESIRANE JAVNOST V PROCES ODLOČANJA

Vključevanje občank in občanov v odločanje, vpliv strokovne in zainteresirane javnosti ter drugi mehanizmi neposredne demokracije niso sami sebi namen, ampak neposredno vplivajo na bolj kvalitetne rešitve, ki so v korist prebivalcev ter izrazito zmanjšujejo tveganja za korupcijo. Skupaj z ukrepi za transparentnost in ukrepi za preiskavo koruptivnih praks iz preteklosti ustvarjajo prijazno okolje tako za prebivalce kot za gospodarske subjekte in investitorje.

Predlagamo naslednje ukrepe:

1. Povečali bomo transparentnost poslovanja župana, občinske uprave, javnih zavodov, javnih podjetij in podjetij v občinski lasti **z vpeljavo spletnega Novomeškega supervizorja**. Na njem bomo objavili vse pogodbe, ki jih bodo sklenili omenjeni subjekti. Kdo, komu, kaj in zakaj! S tem ukrepom se omogoča demokratični nadzor javnosti nad delovanjem občine in javnih zavodov ter podjetij. Bistveno se tudi znižajo tveganja za korupcijo in klientelizem.
2. Zagotovili bomo kadrovanje, ki bo odporno na klientelizem in politično korupcijo. To bomo storili **s povečanjem vpliva zaposlenih in/ali javnosti** na imenovanje odgovornih oseb na izvršilnih funkcijah **ter z aktivnim oglaševanjem javnih razpisov** na najodgovornejše položaje. Zaposleni v občinskih zavodih in podjetjih ter zainteresirana javnost morajo pridobiti večji vpliv v svetih in nadzornih odborih, občinski sveti bodo ohranili soglasje. S tem ukrepom dosežemo: 1. Večjo strokovnost. 2. V največji možni meri izkoristimo kadrovske potenciale, ki jih ima skupnost. 3. Preprečimo politično korupcijo, klientelizem in nepotizem, značilne za dosedanje kadrovanje.
3. Povečali bomo vpliva občank in občanov **z vpeljavo ljudskega (participatornega) proračuna**. O tem, kam bo šel naš denar, bomo odločali občanke in občani sami, na vsakoletnih zborih občanov. Občanke in občani bodo dobili možnost, da sami predlagajo, katere so nujne investicije, npr. obnova vrtca, gradnja otroškega igrišča ali popravilo ceste. Strokovne službe jim bodo v pomoč pri ovrednotenju predlogov. Predlogi se bodo zbirali skozi celotno leto. Enkrat letno pa bomo vsi skupaj z glasovanjem odločili, kateri projekti bodo izvedeni. S tem dosežemo predvsem dvoje: 1. Občina se loteva projektov, ki

- ustrezajo potrebam prebivalstva. 2. Bistveno se zmanjša korupcija, saj projekti, ki so narejeni zaradi privatnih interesov, ne bodo več dobivali podpore širše javnosti.
4. Zavzemamo se **za vpeljavo ljudske nezaupnice**. Solidarnost Novo mesto se bo zavzemala, da se v slovensko zakonodajo vpelje možnost odpoklica političnih funkcionarjev, županov in občinskih svetnikov, ki so izgubili zaupanje občank in občanov.
 5. **Razčistili bomo nepojasnjene afere iz preteklosti**. Ugotovili bomo, kdo je odgovoren za propad projektov Športna dvorana Portoval, vzhodne tribune atletskega stadiona, novomeške tržnice, najemnine za RIC Novo mesto in druge nerazčiščene afere. Preverili bomo tudi sklenjene koncesije. S tem ukrepom ugotovimo odgovornost za propadle projekte v preteklosti. Poleg tega je tovrstna preiskava potrebna kot jasno opozorilo nosilcem odločanja, da grehi iz preteklosti ne bodo ostali neopaženi.
 6. Naredili bomo **temeljito revizijo spornih kadrovanj na vodilna delovna mesta v zadnjih mandatih**. S tem ukrepom se razgalijo sporne prakse, značilne za pretekle mandate in postavijo temelji za novo prakso kadrovanja v tem mandatu.
 7. Zavzeli se bomo, da bomo v dialogu med politiko, občinsko upravo, zainteresirano civilno javnostjo in občani **sprejeta Strategija razvoja Mestne občine Novo mesto**. Vsakokratni proračun se bo moral zelo zavezujoče držati sprejete vizije in strategije. S tem ukrepom bomo dosegli, da se bo občina odločala za projekte, ki so del dolgoročnega premisleka lokalne skupnosti.
 8. Strokovne in **nevladne organizacije bodo dobile pravico in dolžnost**, da v delovna telesa občinskega sveta avtonomno, hkrati pa demokratično in transparentno **imenujejo dva predstavnika**.

II. UREJANJE PROSTORA, DVIGOVANJA KVALITETE ŽIVLJENJA PREBIVALK IN PREBIVALCEV, SPODBUJANJA STIMULATIVNEGA GOSPODARSKEGA OKOLJA IN USMERITEV MESTNE OBČINE V SODOBNO, GOSPODARSKO, KULTURNO IN TURISTIČNO REGIONALNO SREDIŠČE

Analiza stanja na področju prostora

Razmere v prostoru Novega mesta in občine dokazujejo, da na področju urejanja prostora v MONM ni vizije in jasno zastavljenih ciljev, in ni strategije, s katero bi zagotavljali njihovo uresničevanje. Področje urejanja prostora je zelo kompleksno in poleg priprave strategij in prostorske dokumentacije vključuje raznovrstne dejavnosti na področju izvajanja investicij, vzdrževanja objektov in ureditev ipd. Občinska uprava na tem področju ni dovolj učinkovita, kar ne preseneča, saj problematiko urejanja prostora rešuje v okviru treh uradov, ki med seboj očitno ne sodelujejo v zadostni meri. Javnost je premalo obveščena o načrtovanih projektih in aktivnostih in nezadostno vključena v njihovo pripravo in odločanje.

Posledice so žal vidne v mestu in v širšem prostoru. Novo mesto, ki je po državni prostorski strategiji regionalno središče nacionalnega pomena z lokacijo med Ljubljano in Zagrebom, je komajda mesto. Razen podobe historičnega jedra, reke Krke, primestnih gozdov ter nekaterih uspešnih objektov Novo mesto nima česa ponuditi turistom, pa tudi občanom ne. Kljub dolgoletnim in nedvomno nujno potrebnim vlaganjem v komunalno infrastrukturo (ali pa ravno zaradi tega) je danes prepoznavnost Novega mesta predvsem slika njegovih negativnih značilnosti. Označujejo ga vse obsežnejša ruralna, predmestna pozidava in prometna zmeda. Mestno jedro je prometno prenatrpano, v njem je premalo mestotvornih programov in še ti le životarijo, večina pa se raje realizira na obrobju jedra mesta, kjer so že danes preštevilni in predimenzionirani nakupovalni centru. Mesto nima niti enega parka, otroških igrišč je premalo, druge javne odprte površine so neurejene in slabo vzdrževane, omrežje varnih kolesarskih povezav in površin za pešce je zelo skromno. V mestnem jedru in širšem mestnem prostoru že leta stojijo posamični neestetski in nevarni opuščeni oziroma nedokončani objekti (npr. bivša občinska stavba, avtobusna postaja, velodrom, več objektov ob Kandijski cesti). Južni del mesta ima izrazito neurejen promet, hkrati pa nima javnih programov, zato je kakovost bivanja tam slaba. Romska naselja niso ustrezno komunalno opremljena in s svojo neurejenostjo kazijo nekatere vstopne točke v mesto. Na celotnem območju občine nekdanja značilna podoba podeželja izginja, saj se dovoljuje preveč raznolika arhitektura hiš, ki ni skladna s prostorskimi akti in zato podeželska naselja postajajo predmestna, zidanice postajajo stanovanjske hiše - hkrati pa številni objekti v mestnem jedru ostajajo prazni in stavbna zemljišča na mestnem območju nezazidana. Podobno kot za jedro

Novega mesta velja za številna vaška jedra, ki praviloma niso ustrezno urejena in so potrebna celotne prenove.

Čeprav imamo v Novem mestu nekaj največjih gospodarskih družb v državi, občinska uprava že dolga leta ne najde načina, sredstev, predvsem pa ne idej in politične volje za preboj, ki bi spremenil trende. Glede na gospodarsko razvitost Novega mesta in njegov položaj v slovenskem prostoru je to nesprejemljivo, zato je treba uveljaviti nekaj korenitih sprememb v načinu delovanja in jasno definirati prioritete nadaljnjega prostorskega razvoja občine in Novega mesta.

Ukrepi za mandatno obdobje 2014 – 2018

1) Reorganizacija občinske uprave

- Povečati učinkovitost občinske uprave na področju prostora. Združiti vse tri urade oz. njihove dele, ki delujejo na področju urejanja prostora in s tem povezanih področjih (od priprave strategij in prostorske dokumentacije, izvajanja investicij ipd. pa do vzdrževanja objektov in ureditev) v en sam urad za urejanje prostora. S tem bodo zagotovljene večja medsebojna obveščenost in usklajenost posameznih strokovnjakov in politik ter višja stopnja strokovnosti, posledično pa bo mogoče dosegati sinergijske učinke, ki se bodo odrazili v skupnih ciljih, učinkovitejšem delu ter hitrejših in boljših rešitvah. Tako organizirana občinska uprava bo tudi bistveno bolj uspešna pri pridobivanju evropskih sredstev in pri dogovarjanju z državo.
- Vpeljati delovno mesto občinskega urbanista-arhitekta, ki bo prispeval k postavljanju relevantnih ciljev, prioritet in njihovemu operativnemu uresničevanju. Vzpostaviti urbanistični svet po zgledu nekaterih občin kot posvetovalnega organa župana in občinskega sveta.

2) Prednostni projekti na področju urejanje prostora

- **Program celostne prenove širšega območja mestnega jedra Novega mesta** (od prometne preureditve, prenove komunalne infrastrukture in tlakovanih površin ter urbane opreme pa do programske prenove z ustreznimi spodbudami idr.) kot temeljni projekt ob 650-letnici mesta. V mestno jedro je potrebno vrniti prebivalce in s tem življenje. Če bo mestno jedro imelo zadovoljne prebivalce, potem bodo zaživele tudi druge funkcije. Prvo besedo mora pri prenovi imeti stroka, saj smo seznanjeni z dejstvom, da je skupina prostorskih strokovnjakov izdelala predlog

strategije revitalizacije mestnega jedra, ki jo bomo kot predlog vključili tudi v naš program dela župana in občinskega sveta. Konkretno rešitve glede zapore prometa so stvar dialoga med politiko, stroko, stanovalci in podjetji. Na podlagi mnenja stroke in na podlagi želja poslovnih subjektov ocenjujemo, da zapora prometa na Glavnem trgu ni nujna. Potrebno pa je odpreti prostor pešcem, avtomobilski promet pa ustrezno umiriti. Gospodarji mestnega jedra morajo postati pešci in sprehajalci, avtomobilski promet se jim mora ustrezno podrediti.

- **Izvedba ukrepov za prenavo drugih večjih središč v občini in vaških jedra** ter povezava mestnega jedra, zunajmestnih središč in vseh turistično atraktivnih točk v novomeško-dolenjsko turistično transverzalo.
- **Ureditev arheološkega parka Marof** kot ene izmed temeljnih mednarodnih kulturno-turističnih-izobraževalnih atrakcij Novega mesta in ustanovitev upravljavske službe.
- **Nadaljevati postopke za gradnjo tržnice in obnovo Narodnega doma**, pri čemer se mora v postopke bistveno bolje kot do sedaj obveščati in vključevati zainteresirano javnost
- **Izgradnja kolesarskih poti v Novem mestu z dinamiko najmanj po 1 km letno.** Skladno s predlogi civilne družbe (NKM) takoj začeti odpravljati napake in nevarnosti na obstoječih kolesarskih stezah, ki ne zahtevajo velikih finančnih vložkov (npr. previsoki nevarni robniki, nevarni prehodi iz stez na cestišče ipd.)
- **Projektna dokumentacija za del obroča obvoznic okoli mesta (3. razvojna os), za južno zbirno cesto in za obvoznico Šmihela.**
- **Sanacija in dograditev avtobusne postaje** glede na realne potrebe in možnosti.
- **Povečati kakovost urejanja in vzdrževanja javnih odprtih površin** v smislu njihove večje funkcionalnosti in estetike ter prepoznavnosti mesta. Odprte javne površine niso ustrezno urejene, predvsem pa jih je premalo. Vemo, da Novo mesto nima parka, mestno jedro zasedajo avtomobili, prav tako je premalo zelenic in igrišč v soseskah. V drugih občinskih središčih je stanje podobno. Javne odprte površine niso ustrezno vzdrževane, večinoma so zanemarjene – vse to kaže na pomanjkanje znanja in strokovnosti, predvsem pa zavedanja, da so prav te površine ogledalo mesta in krajanov. Vse to je moč izboljšati z več strokovnega znanja in ustrezno

prerazporeditvijo sredstev ter seveda ustrezno koordinacijo in reorganizacijo občinske uprave. Na tem področju se da razmeroma veliko narediti že z majhnimi sredstvi.

- **Ureditev romskih naselij** kot eden od ukrepov za reševanje sicer kompleksne romske problematike, ki se ga nujno rešuje v sodelovanju z državo.
- **Vzpostavitev medkrajevnih kolesarskih povezav.**
- Dokumentacija in izvedbe ukrepov za realizacijo primerjalnih prednosti posameznih večjih središč in vasi za **razvoj turizma na podeželju** (npr. javni objekti, površine za avtodome, igrišča, prireditveni prostori idr.)
- **Organizacijski ukrepi za boljše povezovanje Novega mesta s preostalimi središči v občini** (razporeditev javnih funkcij in dogodkov, načini urejanja središč posameznih naselij, ipd.)

3) Vključevaje občank in občanov ter zainteresirane in strokovne javnosti

- Pravočasno obveščati javnost o aktivnostih občine na področju urejanja prostora s ciljem, da se javnost seznaní in da tudi sama posreduje svoje predloge.
- Povečati in poenostaviti možnosti za vključevanje javnosti v postopke priprave prostorske dokumentacije v smislu obveščanja in zagotavljanja možnosti za soodločanje o odločitvah.
- Pritegniti javnost k sodelovanju pri urejanju in vzdrževanju javnih površin, tudi na operativni ravni.
- Avtonomno vključevanje strokovne javnosti (npr. združenje arhitektov in urbanistov) v delovna telesa občinskega sveta na področju urejanja prostora.

4.) Gradnja neprofitnih stanovanj in spodbujanje stanovanjskih kooperativ

- **Spodbujali bomo gradnjo najemnih stanovanj** z neprofitno najemnino.
- Spodbujali bomo **prenovo obstoječih objektov** in s tem tudi oživljali jedra naselij.
- Prav tako bomo spodbujali **delovanje stanovanjskih kooperativ**, ki zagotavljajo neprofitna najemna stanovanja.
- Ustanovili bomo **jamstveni fond za hipotekarne kredite stanovanjskim kooperativam**; v središču mesta urejali in/ali odkupovali zazidalna zemljišča ali **stare stavbe**, ki bi jih pod ugodnimi pogoji predali kooperativam, da tam zgradijo

najemna stanovanja; prav tako bomo znažili **plačilo komunalnega prispevka za neprofitna stanovanja**. S tovrstnimi ukrepi se ne rešujejo samo stanovanjski in socialni problemi, ampak so tudi ukrep, ki lahko pripomore k oživljanju mestnega jedra.

5.) Spodbujanje gospodarskega razvoja

- Temeljni ukrep, ki bo v to občino privabil ljudi in podjetja, je jasna vizija in strategija občine, ki ve, kaj hoče in kam gre. Naložbenikom lahko ponudimo obstoječa nezazidana stavbna zemljišča in tudi opuščene objekte, ki so primerni za prenovo, nenazadnje pa tudi kakovostno okolje za bivanje in za razvoj turizma zelo širokega spektra. Žalimo si naložbenikov, ki bodo znali izkoristiti potenciala in obenem spoštovali obstoječe kvalitete.
- Spremeniti je potrebno ureditev plačila komunalnega prispevka, da bo spodbujal zasebne investicije, ki so skladne z vizijo in strategijo razvoja novomeške občine
- Potrebno je poskrbeti za ureditev komunalno urejenih gospodarskih con.
- Večja participacija občine v zvezi s podjetniškim inkubatorjem in spodbujanjem inovativnih podjetniških iniciativ z veliko dodano vrednostjo na zaposlenega in tendenco večjega zaposlovanje oz. ustvarjanja novih delovnih mest.
- Spodbujanje start-upov.
- Pregled občinske nepremičninske lastnine ter umestitev le-te na trg (prodaja ali oddaja).
- Celostna promocija tematske / enološke, etnološke in ekološke trgovske in gostinske ponudbe v navezavi na turistično in kulturno ponudbo.
- Zasnovanje celostne turistične strategije, ki bo povezala bogato naravno, kulturno, etnološko, arheološko, ekološko, rekreativno, termalno in športno ponudbo v mestu s poudarkom na naravnih danostih in lepotah pokrajine in možnosti oddiha na bregovih rečne lepote Krke.
- Aktivno, usmerjeno in profesionalno trženje in promocija novomeške občine kot vrhunske destinacije s širokim spektrom turistične ponudbe in proizvodov v slovenskih in evropskih turističnih trgih.

6.) Stališča do najbolj perečih problemov v prostoru.

Predpogoj uspešnih reševanj posameznih primerov uvedba transparentnega poslovanja občine, ukrepi za omejevanje korupcije, klientelizma, nepotizma ter povečanje vpliva javnosti in stroke na sprejemanje odločitev. Spodaj navajamo stališča do perečih problemov, ki so delno že zgrajena v posvetu s strokovno javnostjo, vendar jih bomo v občinskem svetu in v primeru izvolitve za župana nadgrajevali v sodelovanju s stroko in z javnostjo.

a) Novi trg 6: Stanje je nevzdržno. Če investitor ne bo v najkrajšem možnem času resno pristopil k sanaciji degradiranega območja, je ena od možnosti zahtevati rušenje. Če to ne bo uspešno, bomo močno dvignili davščine za neizkoriščene poslovne prostore na tem območju.

b) avtobusna postaja: Tudi ta je primer degradiranega javnega objekta. Potreben je resen poskus dialoga z avtorjem idejne rešitve in poskus najti konsenz. Če pa do dogovora nikakor ne more priti, potem je potrebno vendarle razmisliti o ideji, da začnemo reševati območje kot celoto (seveda na podlagi vključevanja strokovne in zainteresirane javnosti). Občanke in občani ne smejo biti talec napačnih odločitev iz preteklosti.

c) športna dvorana Portoval: Temeljita revizija projekta. Na podlagi tega postaviti vprašanje o kazenski in materialni odgovornosti tistih, ki so odgovorni za denar, ki je bil očitno v dobršni meri vržen stran. Potem v sodelovanju z najširšo zainteresirano javnostjo ugotoviti potrebe skupnosti in jih realizirati na ustrezni lokaciji.

e) **velodrom Češča vas:** Ugotoviti, kdo je odgovoren in katere odločitve so onemogočile uporabo velodroma v preteklih desetletjih. Pri večjih infrastrukturnih projektih, ki presegajo potrebe skupnosti, se mora v projekt vključiti seveda tudi država in pa regija, v kateri ima Novo mesto še posebno pomembno vlogo.

f) **zidanice:** Proces legalizacije je potrebno zaključiti, na enakopravnih in strokovnih osnovah za vse lastnike. Ekscesnih primerov se ne sme in ne more tolerirati. Neprimerni objekti ne bi smeli biti legalizirani, če ne bodo dosegli minimalnih standardov, ki jih določajo predpisi.

g) **romska naselja:** V Solidarnosti Novo mesto ugotavljamo, da odkupi zemljišč potekajo prepočasi. Potrebno je ugotoviti razloge za to – saj je verjetno edina rešitev v tem, da Romi postanejo odgovorni lastniki. Ob tem pa je potrebno – sodelovanju s stroko, z Romi in z vso zainteresirano javnostjo – sprejeti prostorsko dokumentacijo, saj morajo tudi ta naselja biti dobro prostorsko urejena. Treba pa je vedeti, da je vprašanje romskih naselij večplasten in ne zgolj prostorski problem. Na tem področju bi bilo treba še veliko narediti na državni in regionalni ravni. Bistveno pri reševanju romske problematike pa je vzpostavitev zaupanja javnosti v delo policije in tožilstva, ki mora jasno in transparentno poročati javnosti o tem, kako uspešna je pregonu kriminalnih in nasilnih dejanj, ki jih po poročanju medijev izvajajo nekateri prebivalci romskih naselij. Pravna država mora veljati za vse enako.

III. ŠPORT, PREDŠOLSKA VZGOJA, KULTURA IN NEVLADNE ORGANIZACIJE TER HUMANO OKOLJE DO LJUDI IN DO ŽIVALI

III.1 Šport

Analiza stanju na področju športa

Financiranje in dostopnost. Natančen vpogled v stanje športa v Mestni občini Novo mesto kaže zaskrbljujoč trend. Mestna občina Novo mesto ima (v odstotku občinskega proračuna) najnižji delež za šport med vsemi mestnimi občinami. Iz leta v leto ga vztrajno niža še naprej. Ob rebalansih se sredstva ponavadi znižajo še za dodatne odstotke. Nižajo se tudi finančni prispevki klubom, pri čemer največji udarec doleti majhne rekreativne klube, ki jim je to edini vir financiranja. Dostopnost športa in rekreacije občanom je čedalje slabša. Ob vse višjih stroških klubov za najemnine objektov in strokovnega kadra ter vedno težjem pridobivanju sponzorjev in donatorjev se vse bolj dvigajo tudi mesečni prispevki posameznikov za vadbo, kar občutijo predvsem mlade družine, starostniki in invalidi. Mnogi si teh stroškov ne zmorejo več privoščiti, tako prihaja tudi na športnem – rekreativnem področju do velikih socialnih razlik. Posebno pereče je izključevanje otrok, starostnikov in invalidov iz kroga uporabnikov športnih vsebin, ki za razliko od športno razvitih mestnih občin v Sloveniji vedno bolj slonijo na samofinanciranju.

Eden od vzrokov za slabšo dostopnost je tudi ukrep, ki ga je sedanja oblast sprejela pred leti. Del sredstev, namenjenih za vzdrževanje objektov, se je preneslo na klube, ki od takrat za objekte plačujejo najemnine. Nominalno so sicer klubi dobivali več denarja, dejansko pa je šlo za znižanje višine financiranja športa. Mnogi klubi morajo sedaj za najemnino za objekte plačevati več denarja, kot ga prejmejo s strani mestne občine. Zanimivo je, da mnoge revnejše občine tega ukrepa nimajo.

Infrastruktura. Občina premore tri velike velike športne dvorane, primerne za vsa državna prvenstvena tekmovanja v dvoranskih športih; mestni štadion (brez urejene tribune, z možnostjo ureditve z montažnimi elementi); neizkoriščen športni kompleks Velodrom Češča vas; šolske telovadnice, pri čemer je posebej kritično stanje v OŠ Center, ki ima zastarelo in premajhno telovadnico, ki ne zadostuje niti rekreativnim pogojem in je z varnostnega vidika zelo vprašljiva; prav tako obstaja nekaj igrišč ob vrtcih, ki pa sami nimajo možnosti zimskega urejenega dela na področju športne vzgoje; nekaj različnih igrišč v okviru krajevnih skupnosti, ki so jih le te večinoma postavile na lastno pobudo.

V primerjavi z ostalimi mestnimi občinami v Sloveniji v novomeški občini nimamo večje široko

funkcionalno zasnovane dvorane (velike prireditve v športu, kulturi in sejmsko dejavnost); prav tako ni bazenskega tekmovalnega kompleksa (smotrnost le tega je potrebno strokovno oceniti, saj v Novem mestu, tovrstna ponudba pa obstaja v bližini naše občine); drsališča/kotalkališča prav tako predstavljata skorajda komunalno opremo mestnih občin v Sloveniji, a tudi tu nimamo nosilca dejavnosti – kluba, ki bi področje strokovno-organizacijsko pokrival; balinišče že vrsto let ne najde poti do realizacije, tako v rekreativnem kot tekmovalnem smislu, čeprav baza za oboje obstaja; popraviti je potrebno stanje z vadbenimi površinami (zaprte dvorane) ob vrtcih, oziroma jim zagotoviti uporabo obstoječih kapacitet; preučiti bi bilo potrebno tudi razporeditev in vsebino lokalnih igrišč po krajevnih skupnostih, da se približajo potrebam lokalnega prebivalstva.

Podpiranje športnih aktivnosti mladih in občanov nasploh ni zadovoljivo. Kdor se zaveda razslojenosti modernega športa, hitro ugotovi razkorak med smerjo delovanja MO Novo mesto in trendi ter navsezadnje tudi zakonsko usmerjenim delovanjem, ki naj bi ga občina podpirala. Šport danes, predstavlja več segmentov, ki so sicer povezani, a so po zahtevnosti in načinu pristopa lahko zelo različni. Tako lahko govorimo o:

1. Športnem opismenjevanju in rekreaciji (naraščajnikov, mladine, invalidov, starostnikov, ...), kamor lahko v širšem pomenu štejemo vse kar spada v pojem zdrav življenjski slog, šolsko športno vzgojo, pohodništvo in slične dejavnosti.
2. Vadbi za športna tekmovanja na šolskih, regijskih nivojih oziroma tako imenovani amaterski šport.
3. Profesionalnem športu.

Prvi dve področji sta tudi tisti, za kateri mora tudi po samo zakonodaji primarno skrbeti lokalna skupnost. Športne dejavnosti naj bi se v Sloveniji razvijale pod okriljem Olimpijskega komiteja Slovenije (ki predstavlja združenje športnih zvez). Temelj delovanja so osnovne celice tega združenja – se pravi lokalne celice športnih zvez. V novomeški občini je bila športna zveza izločena iz sistema in s tem od vpliva na razvoj športa. Namesto tega je za šport začela skrbeti ozka elita, ki je zaradi lastnih interesov začela samovoljno upravljati s tem delom družbenega življenja. Razvoj športa, ki bi slonel na resničnih potrebah skupnosti, je bil s tem okrnjen in mnogokrat onemogočen.

Ukrepi na področju športa

A. Večje investicije:

V izbor naj se uvrstijo samo tiste investicije, ki jih finančno podpre država oziroma Evropska unija, in tiste, ki jih kot potrebne prepozna Športna zveza Novo mesto kot strokovni organ skupnosti klubov v novomeški občini.

1. **Nadgradnja Velodroma Češča vas**, ki bo s tem postal sodoben objekt za potrebe kolesarstva, atletike in številnih drugih športov in dogodkov. Primeren pa bo tudi za izvedbo vseh večjih tekmovanj v dvoranskih športih (na podobnem objektu je bil ne davno izveden del košarkarskega Evropskega prvenstva v Litvi, prav tako pa tudi letošnje Evropsko plavalno prvenstvo). Prednost modernih dvoran je njihova multifunkcionanost. (Vir financiranja: evropska sredstva)
2. **Revizija projekta Športna dvorana Portoval**. Neodvisna preiskava projekta in vseh postopkov in odkritje odgovornih za to, da je šlo v projekt že toliko denarja, dvorane pa ni na vidiku. Prav tako se mora narediti revizija smiselnosti gradnje mestne dvorane v Portovalu in preučiti alternative (npr. nadgradnja dvorane Marof, s katero se reši tudi problem primerne telovadnice OŠ Center, ki v primeru večjega tekmovanja služi kot ogrevalna dvorana).
3. **Ureditev balinišča v Portovalu**.
4. **Ureditev tribune na mestnem stadionu v Portovalu (v montažni izvedbi)**. Ker ni veliko možnosti za sofinanciranje tribune, kot jo je občina načrtovala do sedaj, je potrebno poiskati cenejšo rešitev.
5. **Gradnja občinskega bazena**.
6. **Ureditev in razširitev mreže pohodniških in kolesarskih poti**.

B. Šport mladih

1. **Krožki v osnovnih šolah bodo postali brezplačni**. V osnovnih šolah se je število krožkov precej zmanjšalo. Veliko krožkov je plačljivih, kar pomeni, da se jih otroci iz revnejših družin ne morejo več udeleževati. Zato bo občina povečala sredstva za izvajanje krožkov, tako da bodo le-ti dosegljivi vsem otrokom.
2. **Dvig kvalitete in strokovnosti športne vzgoje v nižjih razredih osnovne šole z dodatnimi zaposlitvami učiteljev športne vzgoje**. Prek razpisa Zavoda Planica („Zdravi slog življenja“) je ob aktivni držbi občine možno pridobiti sredstva za zaposlitev učiteljev športne vzgoje v nižjih razredih osnovnih šol.
3. **Športni objekti naj bodo za klube brezplačni**. Po vzoru Kranja in Celja naj se spremeni način financiranja uporabe športnih objektov pri nas. Klubi in organizacije lahko uporabljajo objekte brezplačno v skladu z ocenjevanjem, ki ga opravi Športna zveza Novo mesto, kot najvišji strokovni organ združenja klubov v novomeški občini. S tem se bo bistveno

povečala dostopnost športnih objektov tudi za mlade, za starostnike in za invalide.

- 4. Spodbuja naj se zaposlovanje trenerjev prek panožne športne zveze.** Projekt Panožnih športnih šol poteka preko ministrstva in v povezavi z zainteresiranimi panožnimi zvezami. S tem se omogoči, da lahko za trenersko mesto kandidirajo le strokovnjaki s primerno usposobljenostjo ob podpori svojih panožnih športnih zvez.

c) Financiranje

Glede na primerljive občine so sredstva za šport v Mestni občini Novo mesto prenizka. Delež za šport je potrebno povečati vsaj za 1 odstotek.

III.2 Program predšolske vzgoje v Novem mestu

1. Analiza stanja

1.1 Organiziranost

V Novem mestu deluje v šolskem letu 2014/15 šest vrtcev; od tega 2 večja samostojna vrtca, Ciciban z 42 oddelki na 10 lokacijah in Pedenjped s 44 oddelki na 9 lokacijah, dva vrtca pri šoli in sicer pri OŠ Stopiče s 6 oddelki na 3 lokacijah ter pri OŠ Brusnice s 4 oddelki.

Poleg javnih vrtcev delujejo tudi 3 zasebni: Petrov vrtec v Šempetru pri Otočcu s 3 oddelki (financiranje po pogodbi/85%), Ringaraja s 3 oddelki na Ragovem (koncesija/100% financiranje + najemnina) in Jana s 3 oddelki v naselju Pod Trško goro (koncesija/100% financiranje + najemnina).

Poleg omenjenih javnih in zasebnih vrtcev deluje v Novem mestu tudi nekaj poklicnih varuhinj in zasebnih varovanj, vendar v tako skromnem obsegu, da niti ni vredno omembe. Prav tako je tako kot v drugih slovenskih mestih prisoten na področju varovanja otrok t. i. črni trg, kar v preteklih letih, verjetno zaradi pomanjkanja prostih mest v vrtcih, ni bilo nikoli posebej izpostavljeno, kaj šele inšpekcijsko pregledano.

V Novem mestu je torej v 105 oddelkih na 25 lokacijah vključenih okoli 1800 predšolskih otrok v starosti od 1 do 7 let. V zadnjih nekaj letih smo po celi državi beležili občuten porast rojstev, kar se je zelo poznalo pri zagotavljanju zadostnega števila prostih mest v vrtcih tudi v Novem mestu. Ker občinski proračun ni omogočal gradnje novih vrtcev, smo prostorsko stisko reševali z najemanjem ustreznih (ali manj ustreznih – npr. vrtec Videk v Bršljinu) prostorov od zasebnikov. V takšnih prostorih deluje pod upravo Cicibana in Pedenjpeda 10 oddelkov, nekaj oddelkov je začasno

organiziranih tudi v osnovnih šolah (OŠ Drska, OŠ Dragotin Kette).

2. Težave

- Ob vseh možnostih legalizacije in tudi sofinanciranja občine bi bilo potrebno tudi na tem področju preprečiti t.i. črni trg.
- Koncesijski vrtci imajo dolgoročne pogodbe, kar pomeni, da bi v primeru upada števila rojstev in posledično manj vpisa morali ukinjati javne vrtce, ki so dostopni, za razliko od koncesijskih (starši plačujejo še nadstandard), vsem staršem oz. otrokom. Prav tako v javnih vrtcih izvajamo programe za otroke s posebnimi potrebami, imamo za to usposobljen kader in poleg znanja tudi veliko koristnih izkušenj, pozitivno tradicijo, zaupanje staršev ... Podvrženi smo nenehni kontroli tako pedagoškega dela, kot tudi poslovanja, za razliko od koncesijskih, ki imajo do financerja izredno malo obveznosti in je tako potem tudi nadzor nad njihovim delom, poslovanjem, skorajda ničen.
- Razpršenost lokacij povzroča višje stroške.
- Najem prostorov od zasebnikov povzroča stroške v občinskem proračunu, ki bi jih sicer lahko namenili za investicije oz. investicijsko vzdrževanje ali poenotenje cen na občinski ravni.
- Začasni prostori v osnovnih šolah oz. drugih zgradbah nikoli ne nudijo enakih pogojev kot namensko grajeni vrtci.
- Plačevanje najemnine koncesijskim vrtcem – visok strošek za občinski proračun.

1.2 stavbe

1. Predšolska vzgoja se v Novem mestu izvaja v stavbah, ki so vse starejše od 30 let. Nekateri vrtci so bili v zadnjih 5 letih v celoti (Ciciban, Ostržek) ali delno obnovljeni. Na res nujno, temeljito obnovo čakajo vrtci Marjetica na Lešnici, Najdihojca v stavbi podružnične OŠ na Malem Slatniku in vrtec Metka na Ljubljanski cesti (nad občino). Pogoje, v kakšnih prostorih se dejavnost predšolske vzgoje lahko izvaja, določa Pravilnik o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca.
2. Premalo zagotovljenega denarja letno v občinskem proračunu za obnove in novogradnje vrtcev.
3. Premalo sodelovanja na razpisih za evropska sredstva ali preslabo pripravljeni projekti za prijavo na razpis.
4. Ni izdelane celovite strategije predšolskega področja v občini.
5. Nujno potreben nov vrtec z 10 do 14 oddelki.
6. Nujna izdelava strategije za predšolsko področje. Prav tako sklepanje pogodbe o

financiranju vrtcev vsako leto ali vsako leto aneks, ki bo določal višino in namen financiranja. Pogodba je določena z zakonom, vendar jo je naš vrtec dobil samo enkrat pred leti. Kljub vsakoletnim opozorilom, ki imajo zakonsko podlago, vrtci nove pogodbe niti aneksa ne dobijo.

1.3 program

V novomeških vrtcih izvajajo vsi, tako zasebniki s koncesijo, kot javni vrtci, javno veljavni program Kurikulum za vrtce. Po drugačnem programu deluje le katoliški vrtec Petrov vrtec.

1.4. cene in financiranje

1. Novomeški vrtci so financirani v skladu s Pravilnikom o metodologiji za oblikovanje cen programov v vrtcih, ki izvajajo javno službo. Izhodišče je ekonomska cena, v kateri so zajeti stroški dela, stroški živil za otroke in stroški materiala in storitev.
2. Financirani so s strani občine ustanoviteljice in občin, iz katerih imamo vključene otroke, s strani staršev vključenih otrok in s strani pristojnega ministrstva.
2. Občina ustanoviteljica pokriva tudi stroške izven cene programa, kot so investicije in investicijsko vzdrževanje, odpravnine, plačilo dela sindikalnih zaupnikov, javna dela, ...
3. Na ravni občine imamo poenoten vpis v vrtec, nimamo pa poenotenih cen oz. tudi tam, kjer jih imamo, niso na pravi način.
4. Program je ustrezno in zadostno financiran, za investicije in investicijsko vzdrževanje bistveno premalo.
5. Soglasje za sistemizacijo, ki je osnova za izračun cene programa in potrebnih sredstev iz proračuna, vsako leto zamuja za več mesecev.
6. Že pred leti so vrtci izpostavili nujnost poenotenja cen za starše novomeške občine. Primeri ustreznih rešitev so nam na voljo v Krškem in v Brežicah. Občina določi za vse starše enako osnovo, ki je praviloma najnižja izračunana cena v občini, vrtcem pa razliko do izračunane ekonomske cene pokrije iz občinskega proračuna. Namreč, po načelu pravičnosti ni prav, da starši, davkoplačevalci, v isti občini ob enaki osnovni plači, plačujejo različno ceno programa, odvisno zgolj od tega, v katerem vrtcu je njihov otrok.
7. Nujno je zagotavljati več sredstev v proračunu za sprotno vzdrževanje stavb, ker sicer propadajo in je potem po letih propadanja obnova predraga.
8. Soglasje za sistemizacijo bi bilo nujno potrebno izdati na podlagi predhodnega zaprosila vrtca pred novim šolskim letom in ne šele po novem letu ali celo tik pred poletnimi počitnicami. Sistemizacija namreč služi izračunu ekonomske cene vrtca, ki bi jo bilo potrebno preverjati vsako leto pred začetkom šolskega leta, ko so na novo oblikovani oddelki in skladno s tem tudi kadrovska zasedba. Strošek dela predstavlja znotraj

ekonomske cene kar cca. 80% in temu se je potrebno pravočasno posvetiti.

1.5 zaposleni

Za zaposlene zakonodaja natančno določa tako smer kot tudi stopnjo izobrazbe. Prav tako nas za število zaposlenih zavezuje Pravilnik o normativih in kadrovskih pogojih za opravljanje predšolske vzgoje. V zvezi z ZUJF in kadrovskim načrtom na lokalni ravni ni možno kaj dosti narediti. Občina kot večinski financer mora kljub temu imeti razumevanje za določene specifične situacije, ko je dodaten strokovni delavec nujno potreben za zagotavljanje npr. varnosti otrok.

Nujni ukrepi na področju predšolske vzgoje

- Izdelati strategijo razvoja predšolske vzgoje v MONM in na podlagi le-te sprejeti nadaljnje, ukrepe.
- V 4-letnem mandatu obnoviti dotrajane vrtce (Najdihojca, Marjetica, Metka,...).
- Začeti postopke za izgradnjo novega, večoddelčnega vrtca v MONM (od 10 do 14 oddelkov).
- Znižati oz. poenotiti cene vrtcev za starše iz novomeške občine.
- Letno nameniti v proračunu toliko denarja, da bo mogoče poskrbeti za sprotno vzdrževanje stavb, namenjenih za dejavnost vrtcev.
- Pristopiti k aktivnemu sodelovanju na razpisih za evropska sredstva s kakovostno izdelanimi projekti in s tem omogočiti potrebno obnovo vrtcev in šol.
- Omogočiti kakovostno pomoč ranljivim skupinam otrok (priseljenci, socialno ogroženi, dolgotrajno bolni otroci ...), otrokom s posebnimi potrebami že na podlagi priporočila razvojne ambulante.
- Preveriti potrebo po zasebnih vrtcih v občini, sklenjene pogodbe z njimi, zakonitost plačevanja najemnin oz. amortizacijskih stroškov, namensko porabo sredstev, ustreznost zaposlenih strokovnih delavcev, število sprejetih otrok, kakovost pedagoškega dela.
- Preračunati in primerjati ceno na otroka v javnem oz. zasebnem vrtcu, izhajajoč iz mesečnih oz. letnih stroškov, ki bremenijo ali občinski proračun ali starše ali pristojno ministrstvo.

III.3 Ukrepi na področju kulturnih, športnih, humanitarnih, prostovoljskih in drugih nevladnih zavodov, društev in organizacij

V Mestni občini Novo mesto **deluje preko 450 društev in drugih nevladnih organizacij** (krajše NVO), ki s svojimi programi, projekti in dejavnostmi zadovoljujejo potrebe občank in občanov ter dvigujejo kakovost življenja lokalnega prebivalstva. Nevladne organizacije, med katere uvrščamo društva, zasebne zavode in fundacije, so s svojimi kakovostnimi programi že dolgo **pomemben del mreže izvajalcev javno-koristnih storitev** na področju sociale, zdravja, civilne zaščite, mladih, kulture, športa, vzgoje, izobraževanja in drugih.

V letu 2013 je Mestna občina Novo mesto za delovanje nevladnih organizacij namenila 1,6 % proračunskih sredstev. Društva in nevladne organizacije glede na odstotek financiranja **opravijo dela, ki jih občina s tako majhnim vložkom ne dobi nikjer drugje** (javni zavodi, zasebniki). Organizacije financiranje in izvajanje programov namreč dobivajo še iz drugih virov (nacionalni, evropski in drugi razpisi, prostovoljno delo, plačljivost storitev, aktivne politike zaposlovanja, donacijski in sponzorski prispevki ipd.)

Posebej v času krize in s tem slabših življenjskih pogojev prebivalstva so društva in druge nevladne organizacije za družbo izrednega pomena, **saj s prostovoljnim delom in racionalnim poslovanjem izvajajo vrsto aktivnosti, ki so za prebivalstvo brezplačne**. Spomnimo se samo kulturnih, športnih in humanitarnih organizacij, društev na področju zdravja, civilne zaščite, ki skrbijo za naše zdravje, vključenost, varnost, in še mnogih drugih.

Prvi partner je gotovo **lokalna skupnost, ki bi morala z ustreznimi ukrepi zagotavljati mehanizme za razvoj nevladnih organizacij**. Da bi lahko nemoteno delovale in zadovoljevale potrebe uporabnikov storitev, članov in širše skupnosti, bi morale imeti zagotovljene **systemske podporne ukrepe**, ki bi jim omogočili trajnost delovanja, strokovno rast in pogoje za delovanje z namenom doseganja skupne vizije občine in nevladnih organizacij – krepiti kakovost življenja prebivalcev in prebivalk Mestne občine Novo mesto.

Da bi nevladne organizacije lahko opravljale svoje delo in dvigovale kakovost življenja lokalnega prebivalstva, **potrebujejo celostno podporo pri svojem delu**.

S tem namenom predlagamo naslednje ukrepe, s katerimi lahko Mestna občina Novo mesto okrepi delovanje NVO-jev in s tem bistveno pripomore k dvigu kvalitete življenja občank in

občanov.

1. Dvig sredstev financiranja programov in projektov zavodom, društvom in drugim nevladnim organizacijam na 2,5 odstotka letno.

Mestna občina Novo mesto je v letu 2013 namenila 1,6 % proračuna za podporo delovanju nevladnim organizacijam, **kar občino uvršča v spodnji del povprečja med 21 občinami regije Jugovzhodna Slovenija.**

Tako nizka podpora NVO-jem, ki v občini opravijo nesorazmerno veliko dela, kažejo naslednje številke. **Na javni razpis MONM se vsako leto prijavi okoli 45 NVO** s področij duševnega zdravja, nasilja v družini, invalidov in kroničnih bolnikov, starejših, humanitarnih dejavnosti, dela z ranljivimi skupinami ipd. Njihovi programi dopolnjujejo ali celo nadomeščajo programe javnih služb. Javnost in politiki se pogosto ne zavedajo, da nevladni sektor predstavlja tudi priložnost za razvoj delovnih mest in novih zaposlitev za mlade. **V NVO-jih je v MONM zaposlenih 73 delavcev in 1250 prostovoljcev**, storitve pa nudijo 15.017 članom.

Od celotne vrednosti opravljenih programov, je delež sofinanciranja MONM samo 6,2 %.

Na področju športa NVO-ji v svoje programe vključujejo **2500 registriranih športnikov ter 6000 rekreativcev**. 10 večjih organizacij izvaja vsaka po 6 programov, v katere vključuje 200 otrok. Za svoje delovanje na leto povprečno od MONM prejmejo 10.000–20.000 €.

Na področju mladine se na razpis prijavlja okoli 30 NVO-jev, ki v svoje programe vključujejo okoli 18.770 oseb. Njihovi programi v celoti opravljajo funkcijo javno-koristne storitve, ki jo v primerljivih občinah zagotavljajo javni zavodi in mladinski centri; **v MONM pa je zaradi odsotnosti teh struktur vsa ponudba za mlade (in njena kakovost) odvisna izključno od NVO.**

Na področju kulture NVO-ji zagotavljajo levji delež celotne produkcije, povečini brezplačno. **Njihovi programi in projekti nagovarjajo najširše občinstvo in so na voljo skozi vse leto, so ključen sooblikovalec kulturnega utripa v MONM.** Zneski, ki jih prejmejo na javnem razpisu, so pogosto nizki (200 €), za nameček pa jih mnoge NVO občini vrnejo v obliki najemnin za svoje prostore.

Občina naj preko javnih razpisov poviša delež (so)financiranja programov in projektov lokalnega pomena, ki jih izvajajo društva in druge nevladne organizacije. **Delež se naj do konca mandata postopoma povišuje na končnih 2,5 odstotka.**

2. Podpora stičišču za nevladne organizacije

V Novem mestu že od leta 2008 deluje stičišče nevladnih organizacij regije Jugovzhodna Slovenija ali krajše Regijski NVO center. Društvom, zasebnim zavodom in v Mestni občini Novo mesto nudi vsestransko in celostno podporo, s čimer prispeva k boljši usposobljenosti, strokovnosti in prepoznavnosti nevladnih organizacij. Regijski NVO center je projekt, ki ga izvaja Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto, financiran pa je iz Evropskega socialnega sklada in Ministrstva za notranje zadeve.

Kot pomoč nevladnim organizacijam ponuja Regijski NVO center različne brezplačne storitve: redno informiranje o pomembnejših, pravno in finančno svetovanje ter svetovanje v zvezi z javnimi razpisi, pomoč pri zasnovi in izvedbi projektov, izposoja tehnične opreme, usposabljanja na teme zaposlovanja v NVO, pridobivanja sredstev, finančnega upravljanja, pridobitne dejavnosti, strateškega načrtovanja, komunikacije, izvajanje zagovorništva in civilnega dialoga (vključevanje NVO na posvete, konference, kjer prispevajo svoje poglede in predloge na razvoj sektorja ter vzpostavljanje mehanizmov sodelovanja z lokalnimi odločevalci, gospodarstvom, mediji in javno upravo).

Za razvoj nevladnega sektorja v Mestni občini Novo mesto je po zgledu podpore gospodarstvu nujno podpirati tudi stičišče za nevladne organizacije, ki za 450 v Novem mestu registriranih nevladnih organizacij opravlja brezplačne storitve in se zavzema za izboljšanje delovanja NVO sektorju.

Občina bo sofinancirala program stičišča za nevladne organizacije.

3. Prenos dela javnih storitev na nevladne organizacije

Država in lokalna skupnost uresničujeta temeljne ustavne pravice in so temeljni dobrine socialne države. Življenja v lokalni skupnosti si brez nevladnih organizacij ni mogoče zamisliti. Nevladne organizacije pa ne skrbijo le za druženje in aktivno preživljanje prostega časa, ampak s koncesijami in javnimi programi izvajajo različne javne storitve (npr. gasilska društva opravljajo gašenje, varne hiše skrbijo za žrtve nasilja, dnevni centri za osebe s težavami v duševnem zdravju, dnevni centri za otroke in starejše, osebna asistenca za invalide in njihovo zaposlovanje, preventivne zdravstvene storitve, upravljanje različnih objektov kot so športne dvorane, ipd.). V tesnem sodelovanju z občinami in javnimi službami storitve izvajajo strokovno, ekonomično in profesionalno.

Ukrep

Lokalna skupnost s prenosom dela javnih storitev na društva in druge nevladne organizacije zagotavlja večjo izbiro, hitrejše in fleksibilnejše odzivanje na potrebe prebivalstva, boljši nadzor uporabnikov nad storitvami ter večja vzdržnost sistema javnih storitev. Dela javnih storitev se lahko na nevladne organizacije prenese s koncesijo ali z javno/zasebnim partnerstvom. Obveznosti partnerjev so opredeljene v pogodbi.

4. Vključevanje nevladnih organizacij v procese odločanja

Nevladne organizacije opravljajo pomembno zagovorniško funkcijo in predstavljajo eno od oblik sodelovanja državljanov pri upravljanju države in družbe. Njihova prisotnost pri pripravi strateških občinskih dokumentov ter sodelovanje v delovnih telesih Občinskega sveta bi odprlo demokratičen proces sodelovanja javnosti pri sprejemanju odločitev, ki so zelo pomembni za razvoj lokalne skupnosti kot celote. Nevladne organizacije zelo dobro poznajo področje, na katerem delujejo, zato bi na obravnavane teme prispevale tudi s svojim strokovnim pogledom.

Za njihovo vključitev v delovna telesa občinskega sveta bi spremenili

-24. člen statuta Mestne občine Novo mesto (Uradni list RS, št. 7/2013), tako da se glasi: » ...člane komisij in odborov imenuje občinski svet izmed svojih članov in največ polovico članov izmed drugih občanov, od katerih sta najmanj dva predstavnika nevladnih organizacij. «

- in 79. člen Poslovnika Občinskega sveta Mestne občine Novo mesto (Uradni list RS, št. 52/2013), tako da se glasi: » ... člane delovnih teles imenuje občinski svet na predlog komisije za mandatna vprašanja, volitve in imenovanja izmed svojih članov in največ polovico članov izmed drugih občanov, od katerih sta najmanj dva predstavnika nevladnih organizacij, razen če ta poslovnik ne določa drugače«.

Postopek izbira mora biti transparenten in demokratičen. Predlagatelj kandidatov, predstavnikov nevladnih organizacij, je lahko regijsko stičišče. Možnost sodelovanja morajo dobiti vse nevladne organizacije, ki delujejo na območju Mestne občine Novo mesto. Vsaka izmed nevladnih organizacij lahko predlaga svojega kandidata. Izbor kandidatov se opravi z njihovim soglasjem, če pa soglasja ni mogoče doseči, se izvedejo volitve v nevladni organizaciji. Ko regijsko stičišče opravi izbor kandidatov, se predlog pošlje komisiji za mandatna vprašanja, volitve in imenovanja, ki nato v skladu z 66. členom Poslovnika občinskega sveta Mestne občine Novo mesto (Uradni list RS, št. 52/2013), pripravi in posreduje občinskemu svetu predloge kandidatov za vse člane delovnih teles občinskega sveta, ki jih imenuje občinski svet.

5. Aktivnejše izvajanje določila o začasni rabi prostorov, ki so v občinski ali državni lasti, v korist nevladnega sektorja

Mestni občini Novo mesto že zagotavlja prostore za delovanje nevladnih organizacij, ki so v javnem interesu. Vendar pa z večjo vlogo nevladnih organizacij narašča tako njihovo število kot tudi število in raznolikost programov, projektov in storitev, ki jih nudijo občankam in občanom. S tega naslova je tudi vse večje povpraševanje po brezplačnih prostorih oz. po prostorih z minimalno najemnino (tudi za začasno rabo), za namene izvajanja novih dejavnosti. Mestna občina Novo mesto lahko aktivneje izvaja določila o začasni rabi prostorov, ki so v občinski ali državni lasti, v korist nevladnega sektorja, kakor to predvideva Zakon o stvarnem premoženju države in samoupravnih lokalnih skupnosti (ZSPDSL, Uradni list RS, št. 86/10 z dne 2. 11. 2010, 30. člen).

Začasna raba prostora je lahko pomemben dejavnik pri oživljanju zapuščenih in nerabljenih prostorov, pa naj gre za zemljišča, stavbe ali dele stavb, kar velja še toliko bolj v času gospodarske recesije. Medtem ko nerabljeni prostori pogosto vodijo v propadanje prostora in degradiranje neposredne okolice, začasna raba prostora pomembno vpliva na dvig uporabne, ekonomske, družbene in kulturne vrednosti samega prostora in njegove okolice. Začasna raba prostora obenem izboljšuje prostorske pogoje za različne dejavnosti in urbane skupnosti, s čimer pomembno vpliva na krepitev posameznih pobud in dejavnosti kot tudi na dvig kvalitete in pestrosti življenja v mestnih četrtih.

Zapuščeni prostori posebej izstopajo v središču Novega mesta in predstavljajo neizkoriščeno priložnost, da bi središču mesta vdahnili dodatno vsebino in s tem prispevali k njegovemu oživljanju.

Ukrep:

Občina naredi popis neuporabljenih praznih prostorov in zemljišč in v sodelovanju z Regijskim NVO centrom pripravi razpis za oddajo posameznih nepremičnin nevladnim organizacijam ali socialnim podjetjem. V skladu z 53. členom Uredbe o stvarnem premoženju države in samoupravnih lokalnih skupnosti (Uradni list RS, št. 34/11, 42/12) občina na spletni strani objavi namero o oddaji stvarnega premoženja v brezplačno uporabo. Le ta se objavi najmanj 15 dni pred sklenitvijo neposredne pogodbe in mora biti objavljena najmanj 15 dni. Skladno s 54. členom Uredbe (Uradni list RS, št. 34/11, 42/12) o stvarnem premoženju države in samoupravnih lokalnih skupnosti se v pogodbi o oddaji stvarnega premoženja v brezplačno uporabo določi obveznost uporabnika, da krije obratovalne stroške, stroške rednega vzdrževanja, stroške nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča, stroške zavarovanj in druge stroške, za katere se stranki dogovorita s pogodbo.

III.4 Skrb za mesto, prijazno prebivalcem in humano do živali

A. Urejena občina, prijazna ljudem in živalim

1. Namestitev in vzdrževanja koškov za pasje iztrebke.
2. Akcije ozaveščanja lastnikov psov o pomenu pobiraje pasjih iztrebkov.
3. Ureditev manjšega ograjenega parka, namenjenega igri psov.

B. Ukrepi za boj proti mučenju živali

1. Vzpostavitev sodelovanje med redarsko službo in veterinarsko inšpekcijo v boju proti mučenju živali.
2. Dodatno financiranje zavetišč za sprejem večjega števila psov in mačk ter bolj humano skrb za njih.
3. Akcija ozaveščanja prebivalstva za zmanjšanje števila zapuščenih živali

C: Ukrepi za zmanjšanje števila prostoživečih mačk

1. Akcije ozaveščanja prebivalstva o pomenu kastracije in sterilizacije ljubljencev.
2. Akcije ozaveščanja prebivalstva o nevarnosti hranjenja prostoživečih mačk in pomenu kastracije in sterilizacije le-teh.
3. Projekt popisa prostoživečih mačk ter zagotovitev sredstev za njihovo sterilizacijo in kastracijo.
4. Ob strogih pogojih in pravilih zagotovitev subvencij za socialno ogrožene družine, katerih ljubljence je potrebno sterilizirati ali kastrirati.

Več o stališčih Solidarnosti Novo mesto na področju pravic živali

1. Problematika zavetišč. Občinam zakonodaja nalaga financiranje oskrbe v zavetiščih. Zavetišča z občinami ne delajo po vnaprej pripravljenem protokolu, temveč se z vsako dogovarjajo posebej, velikokrat to poteka prek naročilnic. Lastniki zavetišč so pri gradnji in vzdrževanju objektov in za skrb za živali po pretečenem 30-dnevnom roku prepuščeni sami sebi. Imeli bomo več posluha za dodatno financiranje in pomoč zavetiščem, da bodo zmožna sprejeti večje število psov in mačk v ter da bo za živali dobro poskrbljeno.

Za zmanjšanje števila zapuščenih živali je potrebna večja odgovornost in ozaveščenost celotne skupnosti in posameznikov. V ta namen bomo v Solidarnosti Novo mesto, v občinskem svetu in v primeru izvolitve za župana spodbujali dogodke in akcije, ki bi ljudi poučile o odgovornem ravnanju,

o pravih načinih oskrbe in pristopa ob najdbi zapuščene živali. Potrebna bodo predavanja o pravilni skrbi za hišne ljubljence, ljudi je treba seznaniti z zakonom o zaščiti živali in pravilnikom o zaščiti hišnih živali, k sočutju do vseh živih bitij pa je potrebno spodbuditi tudi otroke - v ta namen bi organizirali prireditve in/ali predavanja zanje, tako na osnovnih kot srednjih šolah. To je vsekakor dolgoročen projekt.

Ljudi in lastnike psov in mačk je prav tako potrebno ozavestiti o pomenu sterilizacije in kastracije. Prav tako je potrebno ozavestiti ljudi, da hranjenje prostoživečih mačk problem zapuščenih živali le še potenciramo. Edina humana in uspešna strategija na področju prostoživečih mačk je sterilizacija in kastracija ter označitev teh živali. Spodbudili bomo akcije med prebivalstvom, s katerim bomo popisali prostoživeče mačke ter zagotovili sredstva za njihov odlov, sterilizacijo in vrnitev nazaj v okolje.

2. Kritje stroškov sterilizacije, kastracije in nujna zdravljenja za socialno ogrožene družine.

Vsak posameznik se mora zavedati, da sta pes oziroma mačka velika odgovornost, ki poleg hrane in vode potrebuje tudi varnost in zagotovilo, da lahko tudi ob (hujši) poškodbi plačamo račun, plačamo redna cepljenja, žival trikrat letno tretiramo proti notranjim in zunanjim zajedavcem, še prej pa čipiramo in steriliziramo/kastriramo. Nedvomno bi bilo o skladu za socialno ogrožene lastnike živali vredno premisliti, vendar bi bilo potrebno določiti stroga pravila pri dodeljevanju te pomoči. Kolikor bi šlo za osebe, ki imajo žival že dlje časa, je čipirana in ima urejene pogoje za bivanje (primeren pesjak, uta, privez, če žival biva zunaj), bi jim pomoč odobrili – delno ali v celoti. Zavedati se je potrebno, da je žival velika odgovornost in prelaganje le te na druge ljudi in institucije (društva, zavetišča, občino) ni rešitev.

3. Ozaveščanje ljudi o problematiki zapuščenih/brezdomnih živali

Spodbujal bi boljšo in pogostejšo komunikacijo z izbranim zavetiščem, s pomočjo lokalnega in okoliških društev za zaščito živali bi organizirali dobrodelne dogodke za zbiranje denarne/materialne pomoči za brezdomne živali, spodbujal bi aktivnosti za izobraževanje otrok in mladine na šolah, organizacijo predavanj o pravilni skrbi za živali, premislil bi tudi o projektu sterilizacij in kastracij (enkrat letno za vse lastnike živali – delno financiranje posegov na preko razpisa izbrani veterinarski postaji), ustanovitev sklada za socialno ogrožene lastnike živali. Potrebna pa bi bila tudi večja medijska pozornost za mačjo in pasjo problematiko ter sodelovanje s krajevnimi skupnostmi, da bi tudi te organizirale predavanja in spodbujale ljudi k odgovornemu lastništvu, saj je v vaškem okolju nesteriliziranih/nekastriranih ter nečipiranih psov in mačk več kot v urbanem okolju.

4. Pasja igrišča ter skrb za čistočo

Novo mesto ima relativno veliko možnosti za sprehajanje psov (na povodcu seveda) v naravnem okolju. Nima pa ograjenega pasjega igrišča niti parka za pse, kar je seveda za pse, ki potrebujejo igro z drugimi psi, hendikep. Zato bomo v Solidarnosti Novo mesto v občinskem svetu in sam kot župan sprožili pobudo za iskanje primerne lokacije za pasji park oziroma igrišče. Poleg tega je vsekakor potrebno urediti tudi smetnjake za pasje iztrebke, ki jih je v Novem mestu premalo in so slabo vzdrževani ter ponavadi brez razgradljivih vrečk.

5. Obvezno čipiranje mačk in uvedba centralnega registra mačk po vzoru centralnega registra psov kot ukrep za nadzor nad ravnanjem z mačkami in nadzor nad mačjo populacijo.

Da, podpiram. Prepričan sem, da bi z uvedbo obveznega nadzora nad mačjo populacijo in spodbujanjem ljudi, da čipirajo svoje mačke, upadlo tudi število zavrženih mladičev. Občine za zapuščene živali v zavetiščih plačujejo po principu eno mesto (boks) na 800 registriranih živali (psov), zato je nujno potrebno, da se registrira tudi mačke in se tistim, ki se znajdejo na cesti brez lastnika, zagotovi primerna namestitvev – ta zdaj v večini občin sploh ni obvezna, ker je registriranih mačk v Sloveniji premalo. S čipiranjem bi spodbudili tudi k večji odgovornosti in obveznemu letnemu cepljenju proti kužnim boleznim, ter s tem zagotovili večji nadzor nad širjenjem bolezni med mačkami.

6. Stališče do ideje, ki so jo uvedli v nekaterih tujih mestih, da na ekoloških otokih ljudje v zameno za eno plastenko dobijo eno pločevinko hrane za brezdomne pse ali mačke.

Projekt oziroma izum turškega podjetja Puggedon, ki je na ulice Istanbula postavilo omenjene avtomate, ki v zameno za plastenko v posodico natrosijo hrano, je smiselno v mestih, ki se spopadajo z enormnim številom potepuških psov. Samo omenjeni Istanbul jih ima 150.000, v Sloveniji pa je problem potepuških psov neprimerljivo manjši. Pri nas je največja težava v zapuščenih lastniških psih in zavrženih pasjih mladičih, ki pa kmalu najdejo vsajčasne domove ali namestitvev v zavetišču. Je pa druga zgodba z mačkami. Vendar bi bila tudi zanje boljše rešitve zbiranje plastenk, zamaškov, ki bi se jih potem unovčilo za nakup hrane. Za rešitev mačje problematike bi bila potrebna sterilizacija in kastracija znanih kolonij prostoživečih mačk in postavitvev zatočišč iz recikliranih materialov na lokacijah, kjer se te mačke zadržujejo.

7. Vključevanje mestnega redarstva v boj proti mučenju živali. Za nadzor nad mučenjem so pristojni na veterinarski inšpekciji. V Solidarnosti Novo mesto se zavzemamo za to, da se bo med veterinarsko inšpekcijo in mestnim redarstvom vzpostavilo sodelovanje tudi v smeri, ki jo predlagate v vašem vprašanju ali pa na kakršen koli drug način, ki bo pripeljal k zmanjšanju

mučenja živali oz. nemarnega ravnanja z živalmi. Ne glede na to, da je seveda inšpektorjev in redarjev premalo, se lahko z dobrim in koordiniranim delom dosežejo zastavljeni cilji. Če je potrebno, se lahko delo pooblastil podeli tudi redarskim službam. Prvi takojšen ukrep, za katerega ne bi imeli nobenih stroškov, bi lahko bil v tem, da mestno redarstvo, ki v Novem mestu v glavnem skrbi za nadzor nad mirujočim prometom, če opazi žival, ki je v pomladnem ali poletnem času zaprta v avtomobilu, izvede postopek zapisa registrske številke in fotografiranje, lastniku pusti obvestilo o malomarnem ravnanju, osebne podatke, pridobljene v postopku, pa bi skupaj s fotografijami redarska služba posredovala veterinarski inšpekciji.

D. Ideje občanek in občanov – vključi se in sodeluj

Naš program namerno ni dokončen ali zaključen. Seveda je stališče Solidarnosti Novo mesto do problema pitne vode jasno in tega ni potrebno pisati v program! Takoj in nemudoma bomo pristopili k reševanju problematike in pozvali vse tiste, ki so odgovorni, da po naših pipah teče rjava voda, k odstopu.

Številne dejavnosti, ki jih občina že izvaja, prav tako nismo vključili v naš program.

Sicer pa je naše stališče do delovanja občine drugačno, kot smo jih bili vajeni do sedaj. V Solidarnosti Novo mesto nasprotujemo pojmovanju župana in občinske strukture kot absolutnega gospodarja občine. Zagovarjamo to, da se v pisanje občinskih politik vključujejo občanke in občani ter zainteresirana in strokovna javnost. Vse tiste, ki se v programu Solidarnosti Novo mesto, še niste našli, vabimo, da nam posredujete svoje analize ter predloge.

Navajamo nekaj idej, ki smo jih v času pisanje programa že prejeli. Spodnje ideje bomo v dialogu z občankami in občani, stroko in drugo zainteresirano javnostjo ustrezno preučili in jih smotrno vključili v naš program občinskih politik. Vključite se v urejanja svoje občine!

1. Ureditev tematskih parkov ob reki Krki, spustov s kanuji, ureditev plaž in piknik prostorov.
2. Ureditev pešpoti Od mlina do mlina ter pešpoti na relaciji Portoval-Brod-Zupančičevo sprehajališče.
3. Ureditev tekaških poti, zanimivih za turiste iz okoliških toplic.
4. Razvijanje in spodbujanje že obstoječih turističnih produktov: Zidaniški turizem, Brusniška hrustavka, Martinovanje, Teden cvička.
5. Prirejanje vsaj enega velikega tekaškega dogodka, npr. „Polmaratona Krka“.
6. Ohranjanje, razvijanje, spodbujanje in trženje drugih enološki in etnoloških posebnosti območja.
7. Izdelati je potrebno celostno kulturno strategijo in vsebinska izhodišča kulturne podobe mesta.
8. Potrebno je izdelati celostno podobo mesta z urejenimi krožišči, spomeniki, mestnim jedrom, sprehajališči in brežinami reke Krke.
9. Večjo podporo morajo dobiti že delujoči producenti, ohraniti je potrebno uspešne kulturne projekte (Poletni večeri, APT, Noč na Krki, Fotopub, Jazzinty, Muzejski vrtovi) in blagovnih znamk ter revitalizacija preteklih kakovostnih projektov (Rudi Potepuški), ki so prenehali z delovanjem zaradi pomanjkanja sredstev ali volje producentov.
10. Obnoviti in nadgraditi je potrebno Revijo Park.
11. Znanstveno-raziskovalno in univerzitetno regijsko središče: Zagotoviti je potrebno pogoje za študij v lokalnem okolju z navezavo na lokalno gospodarstvo in njegove kadrovske potrebe / premislek: ustanovitev univerze ali ustanovitev oddelkov obstoječih dveh večjih

- slovenskih univerz v navezavi na lokalne potrebe.
12. Oživitev ideje o Drgančevju kot študentskemu kampusu in migraciji slovenskih študentov v Novo mesto.
 13. Nadzor in obveščanje javnosti o onesnaženosti zraka (Novomeški okoljski supervizor) in aktivna politika za čistejši zrak.
 14. Nadzor in obveščanje javnosti o onesnaženosti reke Krke s pritoki (Novomeški okoljski supervizor) in aktivna politika za čistejšo reko.
 15. Aktivna vloga občine pri zmanjševanju uporabe pesticidov (pomor čebel) in gnojnice (onesnaženje reke Krke in njenih pritokov, talnice) v kmetijske namene.
 16. Spodbujanje kolesarjenja, ureditev kolesarskih stez, ureditev prometnega režima – postopno zaprtje Glavnega trga, ureditev brežin reke Krke, novi mostovi čez reko Krko, ki bodo povezali obstoječe peš in tekaške cone (Portoval – Cegelnica in Ločna – Rogov log), obnovitev trim steze v Ragovem logu in Podčrtoval.
 17. Socialna stanovanja in stanovanja za mlade družine.
 18. Energetska prenova objektov v lasti občine preko ekoloških kreditov in financiranja.
 19. Postavitev električnih pump za polnjenje vozil na električni pogon.
 20. Postavitev sončnih elektrarn na objektih v lasti občine.
 21. Spodbujanje samooskrbe, ureditev prostorov za vrtičkanje občanov.
 22. Spodbujanje lokalno pridelane hrane in dobrin, tudi v šolah, vrtcih in občinskih zavodih.
 23. Spodbujanje ekološkega kmetijstva z olajšavami, skladi za financiranje.
 24. Intenzivno črpanje sredstev iz evropskih in drugih ekoloških razpisov in skladov, recimo: za urejanje brežin reke Krke, energetsko prenovo občinskega stavbnega kontingenta, izkoriščanje trajnostnih virov energije.
 25. Obnova in vzdrževanje otroških igrišč.
 26. Aktivna politika za ohranitev slovenskih volkov: namesto odstrela (v Sloveniji živi le cca. 30 volkov) spodbujanje metod varovanja drobnice pred napadi volkov – električne ograje, ki so lahko stalne in premične, varovanje s pastirskimi psi, varovanje z ograjo fladry in različnimi odvračalnimi sredstvi kot so sirene ali reflektorji. Vključitev občine v projekt SloWolf.
 27. Zaščita slovenskega polha: v času vsesplošnega preobilja s hrano in oblekami ni potrebno ubijati simpatičnih živalic za zabavo ali v turistične namene – etnološko izročilo se lahko ohranja tudi brez samega krvoločnega akta ubijanja.

Za
pravično
Novo mesto.

Solidarnost